

fallitur Galluppi, dum istam imaginationis manifestationem intellectui tribuit. Phantasmata etiam, quibus phantasia utitur et a quibus denominatur, ejusdem sunt naturæ ac imaginationis imagines seu species. Atque hæc quidem, quamvis ordinem sensibilem non prætergrediantur, ab speciebus tamen externorum sensuum secernendæ sunt, non solum quia imaginatio species suas ex sensu communi et non ex ipsis objectis excipit, sed etiam quia præstantiores et a materiæ conditionibus magis abstractæ et liberæ sunt, quam sensuum externorum species; siquidem, quo cognoscendi vis præstantior est, nobiliores quoque species vel repræsentationes sibi vendicat.

## § VI.

*De æstimatoria et cogitativa.*

Si internam experientiam ac varias sensibilitatis manifestationes, ut par est, consulamus, inveniemus profecto, nos in rebus materialibus et corporeis quæ per sensus sentiuntur, rationes quasdam apprehendere et discernere, natura ipsa duce et impellente, quæ quidem ex seipsis insensibiles sunt, sed tamen sensibilibus objectis inclusæ et veluti commixtæ, simul cum ipsis ad nos ingrediuntur, atque sensibilitatem nostram ita percellunt, modificant, et determinant, ut homo in objectis sensuum quædam percipiat, quæ externos sensus, ipsumque communem sensum penitus effugiunt. Itaque cum Alberto Magno colligere ex his factis licet, quod præter perceptiones communis sensus et imaginationis, «tertius gradus est, quo accipimus non tantum sensibilia, sed quasdam intentiones, quæ non imprimuntur sensibus, sed tamen sine sensibus nunquam nobis innotescunt, sicut est, esse socialem, et amicum, et delectabilem in convictu, et affabilem, et his contraria; quæ quidem cum sensibus accepimus, et tamen eorum nullum sensibus imprimitur.» Quamvis ergo, affabilitas, amicitia, utilitas, cætera hujusmodi, in seipsis et in abstracto per solam rationem percipiuntur et dijudicantur, at vero has ipsas qualitates in concreto singulari et corporeo per sensibilitatem internam experimur, easdem percipiendo et dijudicando quasi ex naturali iudicio.

Quod si dicas perceptiones et iudicia hujusmodi non per vim sensitivam, sed per solum intellectum perfici, falleris profecto; quandoquidem, bruta animalia quibus non est intellectus, similes perceptiones ac iudicia habent et conficiunt. Nemo plane est qui nesciat, ovem, lupum fugere tanquam inimicum, canem amicum sectari et iudicare, filium seu fœtum proprium inter sexcenta discernere; avem, paleam ad nidificandum accommodam sumere, cætera reliquendo; capram, vel bovem herbam utilem comedere, noxiam respicere; quæ omnia percipiendi et dijudicandi facultatem in brutis animalibus arguunt et ostendunt, similem ei quam homini concedimus quoad præfatas qualitates. (1)

Ergo et experientia, et ratione, cogimur admittere in animalibus proindeque ex parte cognitionis sensitivæ facultatem quandam, qua rationes, seu, ut vocabant Scholastici, *intentiones* utilis, noxii, similesque alias in rebus materialibus, dum sensus afficiunt, percipiuntur, dijudicantur ac veluti præsentantur; quæ facultas, ea ipsa est, quæ æstimatoria vis, a nobis nuncupatur, quasi dijudicativa naturalis. Ad facultatem istam præcipue referre oportet opera certe mirabilia, queis bruta quædam, rationis et prudentiæ opera imitari et præ se ferre non raro videntur. Unde ob istam etiam facultatem dicit D. Augustinus, bestiis *quamdam scientiam* inesse: et similiter D. Thomas, *similitudinem aliquam rationis* eidem tribuit. Et vere quidem, si observatio et ratio nos edocent, quod in ordinata serie et collectione entium, veluti nexus concatenatus existit, vel ut verbis antiquorum utar, si supremum infimi attingit infimum supremi, facile concipitur, æstimatoriam, quæ ultima vis est et veluti suprema manifestatio sensibilitatis, rationem seu intellectum aliquatenus attingere, per imitationem aliquam seu participationem ejus modi operandi. A veritate igitur experientiæ et rationi consentanea, non parum discedunt hodierni philo-

(1) «Pecora, ajebat ad rem D. Augustinus, etsi sensum interiore rationalem et mentem intelligentem atque discernentem non habent, quam homo habet: habent tamen vitam manifestam, sicut omnes novimus, appetendi cibum, utilia sumendi, noxia respuendi, sensus corporalia discernendi.» *In psalm. 148; num. 3.*



sophi, qui dum facultates animæ enumerant, nec verbum faciunt de æstiativa.

Objicies tamen adversus hucusque exposita. Juxta prælibata, æstiativa facultas discernit et judicat noxia, utilia, etc. atqui discernere et dijudicare inter aliqua, ad intellectum seu rationem tantum spectat: ergo.

Resp. Dist. maj. Discernit et judicat *judicio naturali et instinctivo*, conc. *judicio rationali et collativo*, neg. Itaque judicium æstiativæ est pure instinctivum, utpote a natura ipsa profluens et prædeterminatum; proindeque longe differt a judicio proprie sumpto, id est, a judicio quod ratio efformat per comparisonem et collationem rerum. Egregie ad rem D. Thomas: «Bruta habent aliquam similitudinem rationis, in quantum participant quandam prudentiam naturalem, secundum quod natura inferior attingit aliquantulum ad id quod est naturæ superioris..... sed hoc judicium est eis ex naturali æstiatione, non ex aliqua collatione, cum rationem sui iudicii ignorent; propter quod hujusmodi iudicium non se extendit ad omnia, sicut iudicium rationis, sed ad quædam determinata.» (1)

Præter affinitatem, ut ita dicam, cosmologicam cum ratione, quam vis æstiativa obtinet, quatenus habetur ut suprema manifestatio et ultimus gradus sensibilitatis, eadem facultas in homine obtinet etiam affinitatem psychologiam, quatenus, videlicet, ab eadem animæ rationalis essentia profluens, et cum ratione quasi immediate conjuncta ob suam ipsam præstantiam inter reliquas vires sensitivas, perfectionem quamdam ex hoc a ratione mutuatur, ratione cujus potens fit singularia iudicia circa corporalia et sensibilia per collationem quamdam efformandi. Ita D. Thomas, cujus doctrina de re hac sequentibus continetur.

1.° In homine, propter nexum, affinitatem et conjunctionem ad rationem, æstiativa facultas participat et mutuatur aliquantulum modum operandi rationis.

2.° Ratione hujus particularis perfectionis, quam adsequitur in homine æstiativa, iudicia de rebus quibusdam

(1) QQ. Disp. De Verit. q. 24, art. 2.°

singularibus et sensibilibus formare potest per quamdam collationem seu comparisonem imperfectam, simulque et propter hanc facultatem nuncupatur peculiari nomine, *cogitativa*, et etiam, *ratio particularis*.

3.° Quæ tamen *ratio particularis*, et cujus cogitativæ cogitationes tota cælo distant a ratione proprie dicta seu intellectu, atque ab ejus cogitationibus. Siquidem, posterior hæc ratio, vis est pure intellectualis et omnino immaterialis; illa, est vis sensitiva et a corporeo organo pendens: posterior, spiritualia et universalia attingit et dijudicat; prior vero, non nisi ad materialia objecta prout singularia fertur.

4.° Ex quo licet colligere, cogitativam, si quoad essentiam seu substantiam spectetur, ejusdem esse naturæ et generis cum æstiativa naturali animalium, solumque ab hac discriminari quoad accidentalem perfectionem, ex qua desumuntur denominationes *cogitativæ et rationis particularis*. «Et ideo, ait D. Thomas, (1) quæ in aliis animalibus dicitur æstiativa, in homine dicitur cogitativa, quæ per collationem quamdam hujusmodi intentiones adinvenit; unde etiam dicitur ratio particularis.»

5.° Facultas ergo cogitativa, si adæquate sumatur, prout, scilicet, ex una parte includit vim æstiativam, et ex alia, peculiarem perfectionem in homine, quam innuimus, non immerito dici poterit facultas seu potentia media inter pure sensitivas et pure intellectuales, quoniam ex utrisque aliquid sibi vendicat.

6.° Denique præ oculis habere oportet, apud veteres quosdam, facultatem istam hominis insigniri nomine *intellectus passivi*. «Secundum aliquos, ait D. Thomas, (2) *intellectus passivus*, dicitur virtus cogitativa, quæ nominatur ratio particularis.»

(1) 4.° P., q. 78, art. 4.°

(2) 4.° P., q. 79, art. 2.°



## § VII.

*De memoria et reminiscencia.*

Experientia interna satis est compertum, quod nos, sicut corpora dum adsunt, per externos sensus percipimus, et postquam absentia sunt, imaginamur, ita similiter, eorundem perceptiones ac repræsentationes, quas in antecessum habuimus, iterum revocare et agnoscere possumus. Atque hæc vis, qua cognitiones præteritas reproducimus ac iterum animo sistimus, *memoria* ab omnibus nuncupatur; at non eodem modo ab omnibus definitur et explicatur, ut mirum plane sit quot et quales sententias philosophi amplexati sint de re hac. Nos tempori parcentes, breviter de hujus facultatis 1.<sup>o</sup> natura, 2.<sup>o</sup> dotibus, 3.<sup>o</sup> methodo eandem perficiendi, disseremus, idque ad christianæ philosophiæ pronuntiata et doctrinam. Sit itaque

## THESIS.

*Existit memoria sensitiva, eaque est facultas quæ ab intellectiva discernenda est.*

Prima thesis pars ab omnibus admittitur, nec probatione eget. At aliter se res habet quoad 2.<sup>am</sup> partem: ex quo enim extra dogmata scholastica peregrinari cæpit philosophia, vix unum aut alterum philosophum inter ipsos catholicos offendes, qui vel memoriam sensitivam cum intellectuali non confundat, vel saltem de re hac subobscurè et confuse nimis non loquatur.

Prob. 1.<sup>o</sup> Nulla potentia ferri vel operari potest extra suum objectum; atqui si memoria sensitiva esset eadem facultas ac memoria intellectiva, illa operaretur extra suum objectum: ergo. Prob. min. Objectum memoriæ sensitivæ, eo ipso quod sensitiva est, non potest esse nisi res sensibilis et singularis; id enim commune est omni sentienti facultati ad differentiam intellectus, qui universalis et spiritalia attingere potest: atqui in nobis extant cognitiones pure spirituales seu insensibiles, et universales objective, quas per memoriam revocamus et agnoscimus: ergo præter me-

moriam sensitivam, quæ ad sensibilia et singularia objecta refertur, admittere oportet memoriam intellectivam, qua intellectus puri perceptiones, judicia, ratiocinia, prout ad immaterialia et universalis objecta terminantur, animæ præsentia iterum redduntur; quod idem de voluntatis appetitionibus, quæ ad similia objecta feruntur, protinus est dicendum. Et sane quis sibi persuadeat, altissimas et abstractissimas nostri intellectus conceptiones et ideas, quibus Dei, Angelorum, creationis, gratiæ supernaturalis naturam, attributa et condiciones perscrutamur, in sensitiva facultate conservari atque per memoriam pure sensitivam reproduci et recognosci?

His adde, intellectivam memoriam, ab ipso intellectu realiter non distingui, in quo ideæ intellectuales asservantur: ergo, vel admittendum, sensitivam memoriam ab intellectiva diversam esse, vel concedendum, intellectum a facultatibus sensibilibus revera non differre.

Prob. 2.<sup>o</sup> Ex notissimis et evidentibus signis et observationibus habemus, animantia bruta memoria esse prædita, qua præteritas sensationes et objecta percepta recordantur et animo sistunt; atqui certe in animantibus brutis non est ea memoria, per quam cognitiones intellectus ipsarumque objecta revocantur et agnoscuntur: cum ergo quoad sensibiles facultates homo cum animalibus conveniat, planum est inferre, in eo præter sensitivam memoriam ipsi cum irrationalibus communem, quæ ad sensationes et sensibilia objecta refertur, esse aliam omnino diversam et pure intellectivam, quæ ad rationis cognitiones ipsarumque principia, objecta et elementa refertur. Quid, quod anima a corpore separata, præteritarum cognitionum memoriam abs dubio obtinet et sibi vindicat? Jam vero, sensitiva memoria, sicut cæteræ sensitivæ vires quæ ex actionibus corporalis organi pendent, in anima a corpore sejuncta non remanere existimandum est, sicut nec remanent phantasmata seu repræsentationes imaginationis, quibus illa nunc utitur.

Cæterum, qui hujus facultatis naturam ac discrimen ab aliis, plenius dignoscere velit, præ oculis habeat sequentia:

1.<sup>o</sup> Præter memoriam sensitivam, cui proprie, adæquate et complete, ratio memoriæ congruit, quia sensationes, tum externas, tum internas, non solum revocat, sed ut præteri-



tas agnoscit, atque huic parti temporis alligatas, agnoscenda quoque est intellectualis quædam memoria, cui duplex præcipue munus merito assignatur: 1.<sup>m</sup> conservandi species seu ideas intelligibiles, quæ immaterialia omnino et universalia objecta respiciunt, quas in mente seu intellectu nostro asservari, vel ex eo solum constat, quod eis itimur, dum volumus.

Alterum munus intellectualis memoriæ est, actus et objecta quæ semel intellexit, per reflexionem iterum menti et animo sistere. Enimvero, intellectus, utpote facultas quæ supra se reflectitur, non solum res intelligit, sed actiones etiam quibus res intelligit; ex quo fit ut intelligat se antea hanc intellectionem habuisse; qui certe actus, memorandi quædam est species. Similiter quoque, ex eadem reflexionis vi, agnoscit objectum quod nunc cogitat, esse ipsum quod fuit terminus et objectum cogitationis, vel intellectionis jam habitæ.

2.<sup>o</sup> Quod de naturali æstimativa respectu cogitativæ diximus, idem ipsum dicere oportet, servata proportione, de memoria sensitiva respectu reminiscentiæ. Nimirum, ex conjunctione et affinitate cum ratione et voluntate, sensitiva memoria in homine peculiarem perfectionem et vim agendi acquirit, qua potens fit non tantum præterita subito, et utcumque memorari, sed cum inquisitione quadam de una re ad aliam procedere, ut id quod memoria excidit, recordetur, vel *reminiscatur*. Namque, «reminiscentia, ait D. Thomas, (1) nihil est aliud quam inquisitio alicujus quod memoria excidit. Et ideo reminiscendo venamur, id est, inquirimus id quod consequenter est ab aliquo priori, quod in memoria tenemus; puta, si quærit memorari id quod fecit ante quatuor dies, meditatur sic: hodie feci hoc, heri illud, tertia die aliud, et sic secundum consequentiam motuum assuetorum, pervenit resolvendo in id quod fecit quarta die.»

3.<sup>o</sup> Perfectio quam reminiscentia simplici memoriæ superaddit, duo præsertim includit: 1.<sup>o</sup> discursum imperfectum, quo ab uno phantasmate ad aliud, vel ab una parte

(1) *De Mem. et Rem. Lect. 5.<sup>a</sup>*

ad aliam ejusdem phantasmatis vel rei singularis, inquirendo procedit: 2.<sup>o</sup> actum et influxum voluntatis, quo memorandi facultas ad aliquid inquirendum per reminiscentiam movetur et excitatur. Unde experimur, simplicem memoriam absque determinato voluntatis influxu, quædam subito memorari; at vero inquisitio, qua aliquid conamur reminisci, non nisi ex voluntate movente fit. (1)

SCHOLIUM.

Falluntur ergo, qui nullam aliam præter sensitivam memoriam admittunt. Fallitur P. Cuevas, qui memoriæ actus omnes ad phantasmata et phantasiam, proindeque ad solam sensibilitatem refert, dum ait: «si rem præteritam revoce- mus sensibus perceptam, revocatio actus phantasiæ est... si res sit intellectu olim percepta phantasmatis naturam æmulatur revocatio, et ad phantasiæ facultatem referenda est; quod similiter dicere oportet, si ea quæ revocantur, sensu intimo fuerint percepta.» Fallitur denique P. Liberatore, dum oppositam regionem ingressus, memoriam tanquam facultatem pure intellectualem habet *a sensibilitate omnino distinctam*. «Nam, ait ille, ut ideas recognoscat ac proinde tempus præsens ab elapso secernat, idea generali temporis informari debet eamque in præsentem ac præterito contueri.» Sed vir philosophus non satis animadvertit, juxta rei veritatem et D. Thomæ doctrinam, naturam quidem temporis cognoscere ejusve ideam universalem concipere, ad solum

(1) Atque sub hoc postremo aspectu, minime renuo amplecti doctrinam Dugald-Stewart, dum simplicem memorandi vim, *spontaneam* memoriam nuncupat; reminiscentiam vero, memoriam *voluntariam*. Quod tamen non ita est accipiendum, quasi duæ sint facultates prorsus distinctæ; nam nos probabilius cum D. Thoma habemus, reminiscentiam a memoria sensitiva, non essentialiter, sed accidentaliter tantum distingui. «Eminentiam, ait ille, *Sum. Th. 1.<sup>o</sup> P. q. 78, art. 4.<sup>o</sup>* habet cogitativa et memorativa in homine, non per id quod est proprium sensitivæ partis; sed per aliquam affinitatem et propinquitatem ad rationem universalem, secundum quamdam fluentiam. Et ideo non sunt aliæ vires, sed eadem perfectiores quam sint in aliis animalibus.»



intellectum spectare; at vero, tempus percipere in concreto, prout subest huic *nunc*, et actus animi comitatur, sensibilitatis vim non superare, præsertim in homine, in quo imaginatio, æstimatoria, et ipsa memoria, ut jam notavi, perfectionem quamdam ex conjunctione et affinitate cum ratione obtinent. Quinimo, si vera loqui volumus, tantum abest, ut præsens et præteritum in objectis cognitis ad intellectum solum spectent, ut hic potius ab eisdem, utpote singularibus et individuantibus conditionibus, abstrahat, et, ut bene habet D. Thomas, «quantum ad partem intellectivam pertinet, præteritio accidit, et non per se convenit ex parte objecti intellectus. Intelligit enim intellectus hominem in quantum est homo; homini autem, in quantum est homo, accidit, vel in præsentem, vel in præterito, vel in futuro esse.»

### § VIII.

#### *Dotes memoriæ.*

Jam, si memoria strictè sumpta, de qua nunc agitur, inter facultates sensitivas est annumeranda, conjicere profecto licet, eam in cerebro, non secus ac reliquos internos sensus, proprium organum habere. Quocirca, sic et non aliter concipi aliqua ratione possunt, mira illa phænomena, quæ ex ejusdem cerebri læsione, vel corporis diversa valetudine, circa memoriæ adnotarunt historici, et experientia non infrequens testatur, nimirum; ex ægritudine, vulneribus, vel senectute, memoriæ vim augeri, minui, penitus tolli, vel iterum acquiri. (1)

Res eadem ex ipsa conditione actionis seu exercitii memoriæ comprobatur. Namque si a corporeo organo non penderet sed a sola anima, ipsius actus animæ potestati prorsus subessent, sicut subsunt ipsi, actus rationis et voluntatis.

(1) Ita contigisse narrant scriptores non paucis hominibus, atque inter alios, Clementi Sexto, qui ulcerato capite, miram memoriæ vim assecutus est; Newton, qui librum a se scriptum, in extrema senectute non intelligebat; Jansenio et aliis, qui litteras videbantur dedicisse.

Jam quis nescit memoriæ actus animæ non ita subjectos esse sicut subjiciuntur actus rationis et voluntatis?

Fortasse etiam pendent potissimum ex præfati organi diversa natura et conditione, variæ dotes seu proprietates quas in memoria observamus. Porro, ut res se habeat, id certum est et indubium, diversas hujusmodi dotes existere, atque ad quatuor præcipue revocari posse. Namque

1.º Qui ideas rerum et notiones, semel receptas, vel jamdiu habitas et acquisitas, reproducere valet, is *tenacem* obtinet memoriæ.

2.º *Fidelem* autem memorandi vim habet, qui quas semel protulit cognitiones, et quæ persensit objecta, eodem prorsus modo, ratione et ordine reprodicit, quibus antea receperat.

3.º Quod si reproductio ista præteritorum absque magna conatu, et veluti sponte perficiatur, erit memoriæ *felix*.

4.º At vero, si ea quæ leguntur, audiuntur, vel quocumque modo percipiuntur, sine difficultate, subito et absque magna attentionis vi, memoriæ imprimantur, etiamsi non altè fixa permaneant, memoriæ *facilis*, non incongrue dicitur. Quod si omnes, vel saltem plurimæ ex his dotibus, ut prima, tertia et quarta, in memoria simul reperiantur, exurgit tunc memoriæ *magna*, seu vasta. Sed raro hujusmodi omnes qualitates in eadem facultate junguntur. (1)

(1) Dum tamen hæc conjunctio in homine aliquo locum habet, simul cum potentiore vi attentionis et associationis idearum, tunc apparent phænomena illa, quæ narrat et miratur historia: Mithridates viginti quinque nationum sibi subjectarum, linguas perfecte callens, et millena militum nomina semel audita, repetens: Seneca, Virgilit carmina, semel a magistro in schola perlecta, memoriæ repetens retrogradiendo: percelebris purpuratus Princeps Mezzofanti, nostra ætate idiomatum cognitione peritissimus ac notissimus.



## § IX.

*Methodus memoriæ exercendæ.*

Memoriæ perfectio, sicut cæterarum hominis facultatum, ac præsertim earum quæ organicæ appellantur, ex natura ipsa, et ex corporei organi dispositione plurimum et præcipue pendet: attamen, quia, ut scite adnotavit D. Thomas (1) «memoria non solum a natura perficitur, sed etiam habet plurimum artis et industriæ» non immerito ars juvandi et perficiendi memoriæ *Mnemonicæ* dicta, a veteribus et recentioribus exulta fuit. Quæ dere hac tyronibus philosophiæ congruunt, summam et breviter attingemus.

*Mnemonicæ* ars, tota quanta est, duobus generalibus principiis seu fundamentis nititur: videlicet, *attentione*, et *associatione idearum*. Revera, ut quisque in seipso experiri valet, quidquid attentionem animi vel associationem idearum juvat, auget, perficit, perficit quoque, auget et juvat memorandi vim et potestatem. Etenim, experientia teste, nihil memoria retinemus, nisi aliquis nec omnino levis attentionis gradus ejusdem perceptionem comitatus fuerit; quinimo, quo vehementior fuerit hæc attentio, eo facilius et tenacius res in memoria servabitur. Ex quo non immerito statuere licet, gradus memoriæ gradibus attentionis, cæteris paribus, respondere.

Similiter etiam constat, memoriæ juvari ex idearum associatione, quæ nihil est aliud quam vinculum illud, quo una idea cum alia ita connectitur, ut revocatio unius alterius revocationem determinet. Atque associatio ista, non secus ac nexus cui innititur et cujus proinde naturam sapit, vel naturalis est, vel arbitraria.

*Naturalis* quidem, si nexus ille fundamentum in rerum natura præhabet; nam cum idealis ordo sit veluti representatio realis, quæ in rerum natura et extra intellectum con-

(1) *Sum. Theol.* 2.<sup>o</sup> 2.<sup>æ</sup>, q. 49, art. 1.<sup>o</sup>

nexa et colligata sunt, etiam in mente ejusque ideis, nexum et colligationem quamdam obtinent: sic, quia inter causam et effectum realis relatio et nexus intercedit, dum ideam causæ mente obvolvimus, effectus quoque idea statim sese nobis offert.

*Arbitraria* porro associatio idearum ea est, quam quisque conficit ex signis pro libitu delectis quibus ideam determinatam adjungit: sic, idiomata addiscimus, determinatas ideas, vocibus vel sonis quibusdam adjungentes; nōdum in strophio facimus, ut postea reminiscamur ideam, quam nunc cum signo isto jungimus ex voluntate et attentione. Itaque ex universali simul ac fundamentali hoc principio, *mnemonicæ* artis præcepta diversa exurgunt, quorum hæc sunt præcipua;

1.<sup>m</sup> *Res quas in memoriæ revocare volumus tanquam admirabiles ac magni momenti seu pretii habendæ nobis sunt.*

2.<sup>m</sup> *Illud facilius recordamur, quod signis aut similitudinibus inconsuetis menti exhibetur.* Quia, ut merito observat D. Thomas; «ea quæ sunt inconsueta magis miramur, et sic in eis animus magis et vehementius detinetur.»

3.<sup>m</sup> *Frequenter meditari oportet quæ volumus memorari.* Enimvero, experientia teste, facile in memoriæ revocamus objecta illa, quæ frequentius et duitius meditamur, præsertim si magni pretii apud nos ea sint, vel affectu et amore prosequamur.

4.<sup>m</sup> *Oportet ut homo ea quæ memoriter vult tenere, sua consideratione disponat, ut ex uno memorato facile ad aliud procedatur.* Hoc præceptum, quod est D. Thomæ in verbis, non solum inter cætera præcipuum sed tanquam scientifici hominis proprium haberi debet. Homo siquidem scientiæ, memoriæ juvamen et auxilium per aptum ordinem idearum ac congruentem dispositionem objectorum quærere debet. Quod maxime assequatur is qui in qualibet scientia, ideas primarias et fundamentales seponat et mente figat, atque ad quamlibet earum postea referat, secundarias, quæ cum illis cohærent; ita ut ex coordinata serie objectorum et idearum, quæ scientiam constituunt vel ingrediuntur, unitas quædam exurgat.

Atque ex prædictis omnibus inferre licet, duplicem dis-